

TONE PARTLJIČ

za življenjsko delo

Čeprav je imela slovenska literatura nadvse obetavne začetke prav na področju dramatike z Linhartovimi deli, so pisci komedij v nadaljnjem razvoju izjemno redki. Številni dramatik se sicer sem in tja spogledujejo tudi s tovrstnimi dramskimi besedili, vendar je Tone Partljič edini sodobni slovenski dramatik, ki jim je posvetil večino svojega pisateljskega talenta in pri tem vztraja že vse od leta 1969, ko je nastala njegova prva komedija *Tolmun in kamen*. Ker je komedija tista literarna vrsta, ki kaže zrcalo družbi določenega časa in prostora ter neprestano namiguje na aktualna dejstva, je branje Partljičevih več kot 30 komedij tudi svojevrstna freska slovenske stvarnosti zadnjih 50 let. Tone Partljič se v svojih komedijah sprotno odziva na družbeno-politično dogajanje (strankarski spopadi, politična vprašanja, tranzicijske teme, nacionalna identiteta, spremenjena vloga moškega in ženske v družbi in družini ipd.), a hkrati svoje komične učinke gradi tudi na elementih univerzalne, nadčasovne komike (ljubezenski zapleti in erotika, stereotipi in predsodki, neskladje med željami in resničnostjo, splošne človeške napake ipd.), zato so tudi številne njegove komedije iz preteklih časov žive še danes.

Tone Partljič je širši javnosti najbolj poznan po komediji *Moj ata, socialistični kulak*, ki odslukuje čas političnih sprememb, ko se menjata oblast in sistem, mišljenje in navade ljudi pa ostajajo enake. *Moj ata, socialistični kulak* velja za najuspešnejšo slovensko komedijo po drugi svetovni vojni, doživela je številne uprizoritve (premierno 1983 v Drami SNG Maribor) in tudi izjemno ekranizacijo v režiji Matjaža Klopčiča, v njej pa je kar nekaj antologijskih prizorov, ki jih poznajo vse generacije, tudi najmlajši. Ta komedija je tudi med največkrat prevedenimi in v tujini uprizorjenimi slovenskimi dramskimi besedili. Samoupravljalški vsakdan najuspešnejše odslukavajo komedije *Ščuke pa ni, ščuke pa ne, Ščuka, da te kap*, med novejšimi pa izstopajo *Štajerc v Ljubljani, Politika, bolezen moja, Gospa poslančeva, Denis in Ditka, Čaj za dve, En dan resnice, Maister in Margareta, Za nacionalni interes, Aldo in Micika*. Tone Partljič je klasik slovenske komedije, saj ga odlikuje izjemno poznavanje komedijskih zakonitosti, pri čemer nadaljuje tradicijo Linharta in Cankarja in jo razvija v lastni maniri in slogu. Kot človek gledališča zelo dobro obvlada prvine značajske, situacijske in jezikovne komike, tako so njegova besedila polna besednih domislic, pomenskih preigravanj, pogosta raba štajerskega narečja pa doda pristnost in stopnjuje humorne učinke. Kar ga dela edinstvenega in za kar ga publika vedno nagradi, pa je njegovo razumevanje malega človeka, njegovih slabosti, napak in stisk, kar zna prikazati z veliko mero razumevanja in humorja. Partljič tako karakterizacije svojih likov ne gradi na razumskem, intelektualnem, visokem, temveč ga zanima drugi pol človekove psihe, to so strasti, napake, zablode, tisto, kar je človeško, v vsakem izmed nas, in ustvarja polnokrvne, vitalne dramske osebe, a hkrati tudi ranljive in smešne. Ševeda pa tudi v njegovih komedijah lahko zaznamo resnejše tone: socialna ogroženost, tegobe staranja, novi oblastniki, neizpolnjene obljube, neporavnani računi do preteklosti obarvajo njegove like z bridkostjo in jim dodajo kanček žalosti oziroma tragike, a s tem tudi večjo mero iskrenosti. V njegovih komedijah pa pogosto zasledimo tudi avtobiografske poteze.

Avtor je večkrat opozoril na podcenjujoč odnos gledališke kritike in strokovne javnosti do domačih komedij, ki prepogosto iščejo v njih ceneno zabavo in ugajanje publikii, ne pa njihove umetniške vrednosti. O tem je najbolj odkrito spregovoril v svoji igri *En dan resnice* s pomočjo alteregovske figure komediografa Ribiča, saj dramske osebe njegovo novo komedijo označijo za primitivno in ceneno, ko pa se razširi novica, da je Ribič mrtev, ga taisti kritiki označijo za »štajerskega Molièra«, Partljič pa komedijsko kolo še enkrat spretno zasuka, saj se izkaže, da Ribič ni mrtev, to je bila le njegova promocijska poteza. Partljič nas tako skozi svoje komedije (pa tudi intervjuje in druge zapise) neprestano sprašuje, zakaj se Slovenci nočemo in ne znamo smejeti na svoj račun, zakaj sproščen smeh razumemo kot znak preprostosti in primitivnosti, pri čemer sam vseskozi verjame in odrešujočo moč smeha in da vsaka zdrava družba potrebuje tudi takšen smeh, za katerega verjame, da ima lahko enako funkcijo kot katarza v tragediji. Zato se, kot pravi v intervjujih, pisanja komedij loteva z vso skrbnostjo in odgovornostjo.

Tone Partljič je tudi mojster proze, saj je objavil več kot 20 del tako za odrasle kot za mlade bralce, pri čemer prevladujejo romani, krajša prozna dela (novela, kratek roman) ter zbirke črtic. Naj naštejemo samo nekatera dela: *Pasja ulica, Mala, Prelesti prelesti, Samo roko daj, Starec*

za plotom, *Grob pri Mariji Snežni*, *Pri Mariji Snežni zvoni*, *General: deset črtic o Rudolfu Maistru*, *Usodna privlačnost: pet novel o ljudeh in živalih*, *Golež reka in mostovi ...* Ob 70. rojstnem dnevu je napisal avtobiografski roman *Hvala vam, bogovi, za te blodnje*, v katerem opisuje ljudi, dogodke in kraje, ki so ga odločilno izoblikovali, njegov najnovejši roman *Sebastjan in most* pa je epopeja prve polovice 20. stoletja, v kateri se na ozadju zgodovinskih dogodkov odvija intimna zgodba inženirja Sebastjana Gorjupa. Mladi bralci pa poznajo predvsem zbirki spominskih črtic, v katerih se avtor vrača v svoje otroštvo, to sta *Hotel sem prijeti sonce* in *Slišal sem, kako trava raste*. Njegovo vrstno in tematsko raznoliko prozno ustvarjanje povezuje skupna snov, in sicer avtor najpogosteje črpa iz svojih življenjskih izkušenj in spominov, ki jih postavlja v dialog z družbeno stvarnostjo, zgodovinskimi dejstvi, dokumentarnim gradivom in realnimi osebam, besedila pa povezuje tudi dogajalni prostor, najpogosteje so to mesto Maribor, reka Drava, Slovenske gorice, Marija Snežna ..., ki dopolnjujejo slikovito panoramsko fresko časa in prostora.

Ne smemo pozabiti tudi Partljičevega prispevka k razvoju slovenskega filma, domačih tv-nadaljevanek in tv-filmov, kjer se podpisuje kot scenarist pomembnih in odmevnih del, pogosto nastalih na podlagi njegovih lastnih dramskih besedil; v mislih imamo scenarij za film *Vdovstvo Karoline Žašler*, scenarij za film *Moj ata, socialistični kulak*, televizijske nadaljevanke *Mama umrla STOP*, *Ščuke pa ni, ščuke pa ne*, *Oblaki so rdeči ...*, med novejšimi omenimo scenarija za tv-filma *En dan resnice* in *Kandidatka in sofer*.

Tone Partljič je ustvarjalec, ki je intenzivno prisoten na slovenskem kulturnem prizorišču vse od 60. let dalje, zato na tem mestu ni mogoče naštetih številnih funkcij, ki jih je opravljal, vsekakor pa ne moremo mimo dveh področij. Najprej je tu njegova ljubezen do gledališča, ki ni povezana le s pisanjem dramskih besedil. Od leta 1971 je namreč služboval kot dramaturg v Drami SNG Maribor, leta 1897 je postal umetniški vodja Mestnega gledališča ljubljanskega, 1991 pa umetniški vodja SNG Drama Ljubljana. Od 70. let dalje je pomembno sooblikoval podobo festivala Borštnikovo srečanje, kot član različnih odborov in žirij, v letih 2004–2009 kot njegov predsednik. Tone Partljič je pisec strokovnih besedil, poročil, pričevanj, ocen, spominov s področja gledališča, literature in kulture, ki dokazujejo, da je avtor pretanjen kronist slovenske stvarnosti. Ob tem je potrebno izpostaviti tudi njegovo nenehno skrb za razvijanje bralne kulture, med mlade širi svojo ljubezen do knjig in jih opozarja na pomen branja na številnih obiskih osnovnih šol in literarnih srečanjih ter predvsem v okviru gibanja Bralna značka, katerega predsednik je bil v letih 1997–2004, vse do danes pa ostaja njegov podpredsednik, pri čemer ima posebne zasluge za spodbujanje njegove rasti pri Slovencih v zamejstvu in po svetu.

Tone Partljič je vsestranski ustvarjalec, ki je odločilno zaznamoval slovensko literarno in gledališko dogajanje zadnjega pol stoletja kot tudi kulturno podobo mesta Maribor. Njegove komedije pa so nesporen vrh umetniškega ustvarjanja na tem področju. Za izjemen literarni opus in vsestranski prispevek k slovenski kulturi Tone Partljič prejme Prešernovo nagrado za življenjsko delo.

Dr. Mateja Pezdirc Bartol